

ВАЖЛИВІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛІСТИКИ ЧЕРЕЗ МІЖДИСЦИПЛІНАРНУ ПАРАДИГМУ

Кріцак Іван,

*кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування,
доцент кафедри кримінального права і кримінології
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Необхідність поглибленого дослідження криміналістичної характеристики кожного кримінального правопорушення/злочину та вироблення сучасних криміналістичних методик розслідування злочинів. І. С. Клечановський акцентує на важливості криміналістичної характеристики, що формується закономірно й, відповідно, дає змогу прогнозувати оптимальні шляхи та найбільш ефективні засоби розслідування злочинів. Питання криміналістичної характеристики будь-якого злочину складне й багатогранне, а її особливості залежать від конкретного злочинного діяння. При розслідуванні конкретного виду злочину варто дотримуватися чіткого алгоритму дій [1, с. 268]. Нині злочинність набуває нових кількісних та якісних ознак, удосконалюються способи й методи злочинної діяльності, завдається значна шкода суспільним інтересам та правам громадян. Звідси, виникає потреба формування сучасних криміналістичних методик розслідування злочинів, що будуть максимально враховувати потреби практичної діяльності у профілактиці та боротьбі зі злочинністю [2, с. 253].

Дослідження особи злочинця через призму кримінології може надати нові перспективи в розслідуванні злочинів та глибшому розумінні людської природи. У криміналістиці важливим аспектом є глибше дослідження особи злочинця, адже це дозволяє зрозуміти мотиви, обставини та внутрішні процеси, що призводять до вчинення злочину. Особливо цікавим є дослідження цього питання з позицій кримінології, яка намагається поєднати релігійно-філософські підходи з наукою про злочинність. Кримінологія, що об'єднує криміналістику з теологічними підходами, надає особливого значення духовному компоненту особи. Вона виходить за межі суто біосоціальних моделей, які розглядають людину виключно як продукт біологічних і соціальних факторів. У цьому контексті концепт «Духу, Душі й Тіла» набуває особливої ваги, а саме:

– «Дух» представляє вищий рівень свідомості, моральних і етичних переконань, а також внутрішнього зв'язку з божественним/абсолютним.

В кримінології цей аспект розглядається як джерело внутрішнього світла або тіні, добра чи зла, що може впливати на вчинки особи;

– «Душа» уособлює емоційну та психологічну сторону людини, що формує її особистісні риси, відчуття провини, страху або каяття. Вивчення душі дозволяє зрозуміти емоційні мотиви злочинця;

– «Тіло» виступає як фізичний аспект, який зазнає впливу як духовних, так і душевних факторів. В криміналістиці тіло може свідчити про фізичні ознаки злочину, такі як травми або сліди насильства.

«Теорія віддзеркалення» у криміналістиці наголошує на тому, що всі внутрішні процеси та властивості особи відображаються у її діях та поведінці. Через цей підхід можна аналізувати злочинця не лише з позицій біосоціальних факторів, але й враховуючи духовні та душевні аспекти. Ця теорія підкреслює необхідність аналізу не лише фізичних доказів, а й символічних, духовних та психологічних аспектів злочину, що можуть дати глибше розуміння мотивації та характеру злочинця. Традиційні біосоціальні/біопсихологічні моделі зосереджуються на матеріальних і соціальних умовах, що формують поведінку людини. Однак, підхід через концепт «Духу, Душі й Тіла» дозволяє побачити злочинність як явище, що має глибші корені та виходять за межі матеріального світу. Цей підхід може стати потужним інструментом для криміналістів, дозволяючи їм не лише встановлювати факти, але й проникати в сутність людської природи, розкриваючи її духовний вимір.

Зростання жорстокості серед неповнолітніх злочинців є складним явищем, яке вимагає комплексного підходу, що охоплює соціальні, економічні, правові та освітні аспекти. Сучасні тенденції злочинності неповнолітніх викликають серйозне занепокоєння як в українському суспільстві, так і у світовому масштабі. Одним із найбільш загрозливих аспектів цієї проблеми є зростання жорстокості, з якою діти та підлітки вчиняють злочини. Існує кілька ключових факторів, які сприяють виникненню таких тенденцій:

– багато дітей зростають у несприятливих умовах, де вони стикаються з бідністю, насиллям у сім'ї, браком належної освіти та соціальної підтримки. Такі умови можуть формувати у них деструктивні моделі поведінки та бажання вийти з-під контролю суспільства через агресивні дії;

– сучасні медіа, включаючи фільми, відеоігри та соціальні мережі, часто пропагують насильство та агресію як засоби досягнення успіху або розв'язання конфліктів. Діти, особливо ті, які залишаються без належного контролю з боку дорослих, можуть перенасичуватися такою інформацією і сприймати жорстокість як норму;

– психологічні проблеми, такі як депресія, тривожність, розлади поведінки, часто залишаються непоміченими або недооціненими. Відсутність належної підтримки може призвести до ескалації агресії та розвитку кримінальних схильностей у неповнолітніх;

– діти, які відчувають себе відокремленими від суспільства, можуть звертатися до кримінальної діяльності як до способу отримання визнання або влади, яку вони не можуть досягти легітимними шляхами.

Необхідність вироблення криміналістичних і кримінологічних тактик та стратегій у протидії та боротьбі зі злочинністю неповнолітніх:

– слід/варто посилити роботу з дітьми та підлітками, які перебувають у групах ризику, включаючи соціальні та психологічні інтервенції, які допоможуть їм подолати проблеми до того, як вони призведуть до злочинної поведінки;

– системи освіти повинні включати програми, спрямовані на формування навичок розв'язання конфліктів без насильства, розвитку емпатії та соціальної відповідальності;

– системи правосуддя мають враховувати специфіку психічного та соціального розвитку неповнолітніх, пропонуючи альтернативні санкції, спрямовані на реабілітацію та соціалізацію, а не лише покарання;

– громади та родини повинні відігравати активнішу роль у профілактиці злочинності серед дітей та підлітків, забезпечуючи їм підтримку та контроль на ранніх етапах.

Авторські міркування стосовно тенденцій розвитку сучасної криміналістики. На сьогодні досить важливо вдосконалити криміналістичні методики/алгоритми конкретних/последовних дій для слідчого/детектива з допомогою видання різного роду методичних рекомендацій, що можуть стати основою розроблення/прийняття відповідних криміналістичних стандартів, як це сьогодні відбувається у медицині при лікуванні тих чи інших хвороб. Безперечно, тут слід враховувати етнонаціональноментальний стан кожного народу. Кримінологія здатна дати криміналістиці новий приплив крові в аспекті розвитку асоціативності та закономірностей скоєння тих чи інших злочинів, кримінологічному портрету особи злочинця тощо. Важлива також інтеграція закордонних методик/алгоритмів у наше досудове розслідування/національну правову систему, що неодмінно сприятиме відповідній досудовій ефективності та судовій справедливості. Звідси, можна виокремити такі міркування:

– криміналістичні методики потребують свого постійного перегляду/вдосконалення, щоб віднаходити цінні поради для слідчого, прокурора, судді, особливо з психологічних позицій, що активно

розроблялися провідною вченою у галузі криміналістики, академіком В. О. Коноваловою (1927–2023). Теорія та практика мають йти разом;

– сьогодні здійснено значний прорив у сфері проведення ДНК-експертиз у нашій державі, на жаль з сумних позицій нинішньої російсько-української війни, адже щодня гинуть кращі воїни, захисники України, нашої Батьківщини. Постійне вдосконалення криміналістики через міждисциплінарну парадигму з допомогою кримінології неодмінно дасть бажані плоди та результати на практиці;

– доктринальне вироблення багатьох криміналістичних методик розслідування кримінальних правопорушень/злочинів, сприятиме формуванню гнучких алгоритмів окремих ситуативних дій, що неодмінно буде запорукою прийняття правильних/справедливих управлінських рішень з урахуванням найдрібніших деталей кожної справи/конкретної ситуації. Набір криміналістичних алгоритмів сприятиме вдосконаленню слідчої роботи, загалом досудового розслідування та судового розгляду;

– кожна держава, кожне кримінальне провадження/справа має свої особливості відповідно до національно-ментальних особливостей народу. Постійно розробляючи та вдосконалюючи теорію, цілковито заглиблюючись у слідчу практику, численну кількість версій, їхній перевірки та спростування, завжди існує прагнення максимально наблизитися до Істини. Такий структурований/стандартизований підхід сприятиме виробленню загальних/універсальних концептів дій у методичних рекомендаціях, що неодмінно буде корисним для правоохоронного корпусу. Цим самим усі ми формуватимемо нову парадигму компетентнісних можливостей, що неодмінно допоможе фахівцям-юристам ефективніше виконувати свою роботу;

– підвищення ефективності методів розслідування кримінальних правопорушень/злочинів є надзвичайно важливим. Криміналістика досі є найбільш традиціоналістською наукою. Вчений-криміналіст повинен добре знати стратегії й тактики вчинення/скоєння кожного злочину. Слідчий – це детектив. Важливим сьогодні є постійне вдосконалення методик розслідування, вироблення ефективних практичних рекомендацій/аргументацій, оптимальної техніки розслідування, що сприятиме формуванню універсальної криміналістики.

Розумний дисбаланс між використанням запозичень іноземних криміналістів та необхідність сконцентрованості на винаходах у рамках міждисциплінарної парадигми. Виходячи з аналізу закордонних наукових статей з криміналістики слід зауважити, що необхідно звертатися до наших українських джерел, зокрема праць класиків М. В. Салтєвського, В. О. Коновалової, А. Ф. Волобуєва та багатьох інших мислителів у цій галузі. Саме у напрацюваннях

видатних вітчизняних вчених, закладений унікальний духовний/науковий потенціал/заряд, ДНК-код криміналістики коли в результаті ентузіазму заглибленості у конкретний вид злочину, вдається побачити цілісну картину всього процесу розслідування з бажанням досягнення Істини.

Так, закордонна криміналістика пішла шляхом високої технологізації, особливо в аспекті ДНК-експертизи, за що ми особливо вдячні іноземним колегам/партнерам в час нинішньої російсько-української війни. Однак, не можна забувати про своє/власне/етнонаціонально, ментально-духовно-культурне. «Хто рідну матір забуває, того Бог карає», – так говорить народна мудрість. Зосередившись/спрямувавши зусилля у бік західної науки, ми побачимо високий механізаторський/технологічний потенціал, чистої води раціоналізм. Однак, задумаймося, як творили наші вчені у складний період післявоєнної відбудови Другої світової війни. Їхній розум в аспекті «стратегічного» був заточений на справжні криміналістичні прориви/відкриття, через вироблення багатьох методик/алгоритмів дій, що задавали темп винаходів у аспекті «тактичного». Сьогодні можна зробити великий прорив на перехресті наук, завдяки досягненням багатьох технічних галузей. Криміналістика як наука має допомогти слідчому, прокурору, судді, стороні захисту у встановленні Істини, через нічні неспання вченого чи здолання серйозних протистоянь у досягненні успіху, коли вдається здійснити справжній прорив у цій надзвичайно важливій галузі знань, що асоціюється з видатним детективом Ш. Холмсом. Винести велику кількість версій, спростувати їх, в основу кримінального провадження закласти найбільш вірогідну, завжди допомагали універсальні та спеціальні методики/алгоритми криміналістики. Вважаємо, що їхнє посилення у національних масштабах може відбутися завдяки ентузіазму вченого, справжньої вченості, коли серце і душа горять винаходом, що можливо зробити з допомогою Бога. Криміналістика – це юридична наука, спектр діяльності якої пов'язаний із найрізноманітнішим видом експертиз. Не можна відкидати її міждисциплінарну парадигму за принципом «кремнієвої долини», що у США, коли найкращі спеціалісти світу збираються задля вирішення складних міждисциплінарних завдань. Можливо, криміналістика як і кримінологія повинна піти цим шляхом, коли фахівці у тій чи іншій галузі допоможуть здійснити/виробити справжній прорив у царині розроблення експертиз (психологічна, релігієзнавча експертиза; значних проривів у галузі генетики тощо), вироблення нових криміналістичних тактик і стратегій розслідування злочинів. Криміналістика є надзвичайно глибинною наукою, знання якої

сприяють слідчому не лише бачити «слід злочину», але й сприяють цілковитому заглибленню у широку палітру/парадигму всього того, що міститься за знаменитою «теорією віддзеркалення» з метою якісного розслідування кримінального провадження/справи. Викладач з криміналістики спілкуючись із широким колом практиків, повинен дати на лекційних та семінарських заняттях курсанту/студенту справжні знання занурень у глибинні смисли скоєння того чи іншого злочину, щоб налаштувати на відповідні методи розслідування, коло питань які слід з'ясувати/задати при допиті тощо. Саме тому криміналістика завжди була улюбленою наукою для слухачів/читачів, адже тут можна поринути у глибинні прояви трансцендентного/філософського, щоб з'ясувати конкретне/точкове. В результаті «нічного неспання» слідчий мислить над різноманітними версіями скоєння злочину, щоб не провалити кримінальне провадження/справу в судді, запобігти різного роду махінаціям. А саме важливе тут відчувати дихотомію – голосу Свісті, голосу народу, щоб не втратити віру у Справедливість. Це завжди складна математична задача, що потребує володіння того, що трапилося, коли за невеликими зернами багатьох правд/раціональностей складається картина цілісного у прагненні Істини. Без глибокої духовної основи, методом одного раціоналізму не можливо здійснити ефективну/успішну криміналістичну роботу. В результаті наукометрії, коли щодня перечитуєш «тонни наукового матеріалу» як вітчизняних, так зарубіжних вчених, неодмінно з'являтимуться нові спектри відкриттів і зацікавленостей. Викладач-ентузіаст, який горить даною галуззю зможе досягти справжніх рівнів «метра» криміналістичної науки. Тому щоденне перечитування всього, що стосується «сrimen», зла/злочину/злочинності, пам'ятаючи про корінь назви науки, – все це дасть справжні орієнтири в аспекті методик/тактик/стратегій/алгоритмів відповідного розслідування. Цим самим, поринаючи у той чи інший вид злочину, міркуючи у сфері «високого, доброго, розумного, вічного» можна виробити оптимальні методики розслідування у рамках криміналістичної характеристики конкретного виду злочину, що допоможе цілковито заглибитись у дану галузь.

Висновки. *Наскільки важливе впровадження нових методик, що охоплюють сучасні підходи до криміналістики та слідчої діяльності?*

– важливість удосконалення методик розслідування в криміналістиці є однією з ключових умов підвищення ефективності правоохоронної діяльності. Інтеграція зарубіжних алгоритмів в процес розслідування дозволить не лише адаптувати українську систему до міжнародних стандартів, але й підвищить якість і оперативність кримінальних розслідувань;

– наявні криміналістичні методики не завжди відповідають вимогам європейських і світових стандартів. Це особливо помітно в питаннях, пов'язаних з електронними документами та цифровими доказами. Важливо не просто переймати міжнародний досвід, але й адаптувати його під специфічні потреби української криміналістики;

– для досягнення високих результатів необхідно розробити стандартизовані алгоритми, що можуть бути застосовані на різних стадіях кримінального розслідування. Такі алгоритми повинні базуватися на кращих практиках та дослідженнях, щоб забезпечити можливість прийняття якісних, швидких та оперативних рішень;

– універсальні криміналістичні рекомендації, сформовані на основі різних сценаріїв розслідувань, можуть значно підвищити професійну компетентність слідчих. Це, своєю чергою, дозволить їм ефективніше виконувати свої обов'язки та оптимізувати досудовий процес;

– науковий підхід до вироблення багатьох алгоритмів криміналістичних дій сприятиме виробленню стандартів/протоколів у роботі слідчих, що є необхідним кроком на шляху до інтеграції в міжнародну правову систему.

Література:

1. Клечановський І. С. Особливості сучасної криміналістичної характеристики погрози або насильництва щодо захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 6(1). С. 265–269.

2. Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Правові основи криміналістичної методики розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 6(2). С. 252–257.